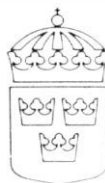

Motion till riksdagen

1985/86:A494

Lars De Geer m. fl. (fp)

Strukturproblemen i Bergslagen

Mot.
1985/86:A494

Sedan andra världskrigets slut har olika landsdelar och vissa orter i Sverige drabbats av mer eller mindre permanenta konjunkturförsvagningar, ofta beroende på strukturkriser inom ett alltför ensidigt näringsliv. Längst har delar av Norrlands inland – och då i synnerhet Norrbottens län – befunnit sig i en sådan krissituation, men under senare år har även enstaka orter drabbats på i princip samma sätt. Sålunda har den världsvida krisen för skeppsbyggnadsindustrin framtvingat varvsnedläggningar även i vårt land, hittills framför allt i Landskrona och Uddevalla. Men i dag är även varven i Göteborg och Malmö illa ute, även om dessa genom sitt läge i storstadsregioner inte kommer att försämrats arbetsmarknadssituationen på samma allvarliga sätt som i de förut nämnda orterna, där varven varit de helt dominerande arbetsgivarna i sina hemorter.

Den svenska stålindustrin, som under mellankrigsperiodens första 15 år befann sig i ett nära nog permanent kristillstånd, upplevde under åren 1935–1965 en trettioårig blomstringsperiod. I hög grad bidrog härtill upprustningen före kriget, själva kriget och framför allt det stålslukande återuppbyggnadsarbetet efter bombkrigets härjningar i England och på Europas kontinent. Förutom återuppbyggnadsarbetet krävde även investeringar i ny industri, i nya bostäder och framför allt i en förbättrad infrastruktur (vägar, broar, järnvägar, hamnar, dammar och kraftverk) mycket och ofta även kvalificerat stål. Den även under kriget utbyggda och helt förstörda svenska järnhanteringen befann sig under denna period i ett utmärkt läge ur marknadssynpunkt, något som utnyttjades genom en mycket kraftig kapacitetsökning under perioden i fråga. Bl. a. tillkom de stora, nya handelsstålverken i Luleå och Oxelösund då, men även i Bergslagen gjordes stora investeringar. Eftersom stålindustrin där helt är förlagd till orter belägna i vidsträckt glesbygd framtvingade industrins satsningar nästan alltid också stora samhälleliga satsningar på bostäder, skolor, sportanläggningar och på service i största allmänhet. Bruken i Bergslagen blev blomstrande samhällen, detta trots att de ofta geografiskt låg i avsidet belägna bygder. Detta senare omdöme gällde i all synnerhet ett trettiotal orter som växt upp runt järnmalmsgruvor, vilka självfallet blivit lokaliserade till de platser som av naturen utrustats med brytbara malmer.

Under decenniet före den första oljekrisen – i grova drag mellan 1965 och 1975 – började den internationella stålkonjunkturen att försämrats. Detta visade sig till att börja med framför allt i en ökande konkurrens både mellan olika länders stålindustri och mellan de olika stålföretagen inom varje land.

Inte förrän 1976 började det gå upp för stålföretagen att hela marknadsläget var på väg att radikalt försämrats! Återuppbyggnadsarbetet var färdigt, infrastrukturen utbyggd och exporten av stål till utvecklingsländerna bromsades upp. Detta senare berodde på tre olika faktorer: Japans framväxt till ett effektivt stålexportland, färdigställandet av nya, moderna stålverk i utvecklingsländerna och – sist men inte minst – dessas brist på utländska valutor för stålanköp utifrån. Situationen fortsatte dessutom att förvärras genom att industriländernas stålindustrier år 1976 var engagerade i en intensiv investeringsaktivitet, som medförde att den redan för stora kapaciteten fortsatte att ökas i rask takt under ytterligare fem år, i takt med att de nya anläggningarna blev insatta i drift.

Under de senaste tio åren har alla – industrin likaväl som myndigheterna i olika länder – förstått att industriländernas stålindustri råkat in i en allvarlig strukturkris, som dessutom såg ut att kunna bli mycket långvarig. Statliga och överstatliga organisationer – framför allt inom EG – började nu att på allvar engagera sig i stålproblemen, till att börja med genom att upprätta fastställda minimipriser för olika produkter. Överkapaciteten var dock så stor, att dessa inte kunde upprätthållas utan måste kompletteras med en kvotering av tillåten produktion, utlagd på olika verk. Det visade sig dock snabbt, att drift med endast delvis utnyttjad kapacitet var oekonomisk för alla! I dag har man därför enats om, att det enda långsiktiga botemedlet mot strukturkrisen inom stålindustrin är att minska dess kapacitet genom nedläggningar av hela eller delar av olika stålverk. Olika mål har därvid fastställts för olika länder, men det enda land som hittills verkligen genomfört en effektiv kapacitetsneddragning är England, där stålkapaciteten genom ett drastiskt nedläggningsprogram sänks från 25 miljoner ton per år till 15 miljoner ton. Trots ungefär samma målsättning har de flesta andra stålländer – under allehanda ursäkter – ej ännu följt Englands exempel fullt ut. I stället har man, särskilt i Frankrike, Italien och Spanien, valt att täcka stålindustrins förluster genom stora insatser av skattepengar till sina med förlust gående stålföretag.

Under 1984–1985 har en internationell högkonjunktur, kraftigt uppbackad av enorma exportmöjligheter för stål till USA med dess övervärderade valuta, åstadkommit en viss lindring i stålkrisen. Tyvärr torde denna dock vara helt temporär: industriländernas "stålkostym" är fortfarande flera nummer för stor, och en våg av nedläggningar är fortfarande att vänta då konjunkturen åter vänder nedåt. Den sociala effekten av dessa förvärras av det faktum, att även små stålföretag oftast är stora nog att helt dominera arbetsmarknaden på den ort där de är förlagda. I exempelvis Lothringen i Frankrike är hela provinsen nästan helt beroende av gruv- och stålindustrin, vars nedläggning där blir liktydig med en dödsdom över en hel region. Här må slutligen konstateras, att dagens stålkris är ett internationellt problem, vi är alltså ingalunda ensamma med våra stålproblem i Sverige, något som för övrigt gör dem än svårare att lösa. . .

Situationen i Sverige

De första stålföretagen som drabbades av stålkrisen i Sverige var de tre stora handelsstålverken **NJA** i Luleå, Oxelösunds järnverk (tillhörigt Gränges)

och Domnarvets järnverk (tillhörigt Stora), samtliga fullt integrerade så att man började tillverkningen med järnmalm och drev den vidare till handelsfärdigt stål. Dessa räddades från finansiell förintelse genom att Svenskt Stål AB (SSAB) bildades med omfattande statliga insatser (proposition 1977/78:87). En viktig del av dessa insatser var uppläggandet av en strukturplan för det nya företaget, som innebar nedläggning av stora delar av den gamla produktionsapparaten samtidigt som mycket stora investeringar gjordes i ny utrustning, framför allt för tunnplåt i Domnarvet. Avsevärda nedskärningar i personalstyrkan genomfördes också, vilket tillsammans med de personalbesparande investeringarna innebar att produktiviteten per anställd nära nog fördubblades under en femårsperiod. Den svenska handelsstålindustrin fick genom bildandet av SSAB en tidsenlig struktur, även om de skrotbaserade verken i Smedjebacken, Boxholm och Halmstad ej berördes under detta tidsskede. Då även dessa tas med i bilden torde ytterligare strukturförändringar bli aktuella, berörande långa produkter i allmänhet och armeringsstål i synnerhet.

En helt annan och mycket svårare situation har under tiden uppstått för de svenska kvalitetsstålverken, framför allt beroende på att dessa sedan länge avsätter större delen av sin produktion på export. Konkurrensen på den internationella marknaden för kvalitetsstål har i hög grad skärpts genom att ett antal utländska stålföretag försökt komma ur krisen för handelsstålet genom att i stället lägga om sin tillverkning mot kvalitetsstål, samtidigt som i första hand USA valt att skydda sin egen kvalitetsståltillverkning genom införande av kvoter och specialtullar.

Bedömandet av de svenska kvalitetsståltillverkarnas situation försvåras dessutom av det faktum, att kvalitetsstålet inte alls är en enhetlig produkt på det vis som handelsstålet är. Ett företag som Sandviken, med sin tyngpunkt lagd på hårdmetall, går sålunda fortfarande alldeles utmärkt samtidigt som tillverkningen av rostfritt material (numera på ett riktigt sätt omstrukturerad till Avesta) kämpar med betydande lönsamhetsproblem. Mellan dessa ytterligheter finns ett antal företag med varierande lönsamhet som tillverkar verktygsstål (Uddeholm), snabbstål (Söderfors, Långshyttan), elektroplåt och smide (Surahammar, Björneborg), motståndstråd och fästelement (Bulten Kanthal), bilkomponenter (Karlskoga, Wirsbo) och stålgiutgods (Hagfors, Kolsva, Åker). En alldeles speciell situation föreligger slutligen för de två av SKF ägda tillverkarna av kullagerstål och låglegerat material, Hellefors och Hofors, det senaste ansett som världens största kvalitetsstålverk.

Sist – men förvisso inte minst – måste situationen för landets järnmalmsgruvor beröras. Dessa var 1965 till antalet 39, men är 1985 endast 4!. Av dessa ligger Kiruna och Malmberget i Norrbottens län, en region som ur arbetsmarknadssynpunkt sedan länge ägnats stora satsningar och mycket omtanke av statsmakterna. Av de återstående ligger Grängesberg centralt i Bergslagen, medan Dannemora ligger i detta områdes utkant men ur transportsynpunkt fördelaktigt nära kusten. Kvar att beakta blir då ett trettiotal under de senaste årtiondena nedlagda gruvor med tillhörande samhällen, av vilka de som är belägna nära andra tätorter blivit "sovstäder" till dessa medan de ensligt belägna blivit "spökorter" utan skönjbar framtid.

Mot. 1985/86
A494

Gemensamt för de nedlagda gruvorna var det faktum, att de huvudsakligen sålde sin malm till de stålverk i Bergslagen som då ännu förbrukade järnmalm i sina masugnar och järnsvampverk. Denna förbrukning har i dag nästan helt upphört, även om en ny teknologi fortfarande kan medföra en renässans för järnsvampstillverkningen. Denna blir dock – i så fall – lokaliserad antingen till orter med stort behov av överskottsvärme, eller till regioner där naturgas är tillgänglig. Dessa villkor uppfylls ej i Bergslagen, varför något återöppnande av någon nedlagd järnmalmsgruva där knappast kan bli aktuellt under överblickbar framtid.

Vilka områden bör hänföras till Bergslagen?

Ovan har i viss detalj tecknats en bakgrund till dagens ännu icke övervunna krissituation för Sveriges järnhantering. Denna kris har till alldeles övervägande del drabbat ett bälte av Mellansverige som börjar vid Östersjökusten söder om Gävle och sträcker sig till gränsen mot Norge i Värmland, sedan gammalt benämnt Bergslagen. Problemen inom detta område är likartade och bör från det allmännas sida behandlas med samfälliga och systematiska åtgärder. För att dessa skall bli rättvisa ur regional synpunkt måste Bergslagens omfattning geografiskt fastställas, vilket i viss mån skett i regeringens proposition 1983/84:157. Enighet råder därvidlag rörande det stora flertalet kommuner som bör ingå under begreppet "Bergslagen", med undantag blott för de tre kommunerna Hedemora, Hallstahammar och Eskilstuna.

Hedemora bör ingå, emedan järnbruksorterna Vikmanshyttan och Långshyttan ligger inom kommunen. Vikmanshyttan var ett av de första järnbruk som lades ned i Sverige under den nuvarande stålkrisen, och det blev då föremål för omfattande insatser från såväl statens som de privata ägarnas sida. Omstruktureringen av ortens näringsliv såg till en början ut att lyckas, men har senare gått sämre och bl. a. drabbats av ett par konkurser. Långshyttan är fortfarande ett igång varande järnbruk, men har fått vidkännas mycket svåra förluster av arbetstillfällen.

I Hallstahammar har ett skrotbaserat järnverksföretag lagts ned, och även vid storföretaget Bulten Kanthal har icke obetydliga nedskärningar genomförts. Trots att kommunen ligger relativt nära de expansiva industristäderna Västerås och Köping bör den därför ingå i den Bergslagsregion som denna motion behandlar.

Eskilstuna slutligen är en stor industristad med ett betydande befolkningsunderlag. Orten har drabbats av en halvering av personalstyrkan vid Nyby järnverk i Torshälla, men denna personalminskning motiverar knappast att hela orten inräknas i Bergslagen! Ju snävare detta område definieras, desto större resurser kan sättas in per capita i avhjälpande åtgärder.

Kvar att inräknas i regionen Bergslagen skulle då bli de i tabellen nedan redovisade kommunerna, för vilka vissa statistiska uppgifter samtidigt redovisas:

	Folkmängd den 31/12 1985	Minskning eller ökning 1980–1984 1985	
Avesta	24 971	– 818	– 346
Smedjebacken	13 276	– 65	– 52
Ludvika	29 918	– 1 421	– 361
Hedemora	16 899	– 76	– 89
Hagfors	16 482	– 818	– 206
Munkfors	4 807	– 242	– 82
Filipstad	13 701	– 681	– 209
Storfors	5 333	– 94	– 78
Kristinehamn	26 118	– 621	– 244
Hällefors	9 837	– 605	– 137
Ljusnarsberg	6 656	– 222	– 131
Lindesberg	24 633	– 75	– 237
Degerfors	11 907	– 231	– 107
Karlskoga	35 028	– 1 644	– 142
Norberg	6 487	– 292	– 64
Fagersta	13 994	– 919	– 205
Skinnskatteberg	5 262	– 64	– 24
Hallstahammar	16 844	– 1 203	– 192
Hofors	12 365	– 713	– 94
Sandviken	40 421	– 2 116	– 357
Tierp	19 815	– 625	– 171
Östhammar	21 156	+ 166	– 42
	375 910	–13 379	–3 570

Några karakteristiska drag beträffande Bergslagen

De i tabellen redovisade 22 kommunerna, som per den 31 december 1985 hade totalt 375 000 invånare, ligger i inte mindre än sex olika län. I intet av dessa ingår residensstaden i Bergslagen! Falun, Karlstad, Örebro, Västerås, Gävle och Uppsala ligger alla utanför denna, och ofta dessutom i en från näringslivssynpunkt aktiv och välmående bygd. Detta förhållande har utan tvekan medverkat till att krisen i Bergslagen inte alls rönt den uppmärksamhet som dess omfattning skulle motivera! Motsvarande situation har i Norrbottens län och i Landskrona och Uddevalla kommuner förorsakat statliga och privata insatser av en betydande omfattning, som hittills inte alls har någon motsvarighet i det på konkret innehåll mycket magra Bergslagsprogram som bl. a. redovisas i proposition 1983/84:157.

Ur sysselsättningssynpunkt är dagens stålkris ingalunda den enda olycka som drabbat Bergslagen! Mekaniseringen av skogsarbetet i de utpräglade skogslän som ingår i området har inneburit ett bortfall av många arbetsplatser, och därtill har – vilket förvisso även skett i andra län – ett antal sågverk, trähusfabriker och snickerier nedlagts där. Även jordbruket har rationaliserats, med ty åtföljande minskning av arbetskraftsbehovet. Det är sannolikt att fler arbetsplatser försvunnit i Bergslagen av dessa anledningar än vad som försvunnit genom stålkrisen inom den till området lokaliserade järnhanteringen!

Karakteristiskt för dagens arbetsliv i Sverige är det förhållandet att i många familjer båda makarna behöver arbeta för att familjens ekonomi skall gå ihop. Detta kräver i första hand en väl utbyggd kommunal service i fråga om barnomsorg, något som redan finns på de flesta bruksorterna. Men i andra

hand – och lika viktigt – krävs tillgång till för kvinnor lämpliga arbetsplatser. Här har Bergslagens industriorter ett svårt handikapp, eftersom sysselsättningen till väsentlig del ligger inom tung industri och skogsbruk, båda områden där manliga yrken dominerar – trots berömvärda insatser för att justera arbetsplatserna så att de även kan skötas av kvinnor. Näringslivsstrukturens ensidiga inriktning mot manliga yrken har skapat en besvärande obalans mellan könen's arbetsmöjligheter i Bergslagen, vilket måste beaktas vid insättandet av olika åtgärder inom området.

Sist men icke minst bör påpekas, att folket i Bergslagen hittills har haft en mentalitet visavi företagandet som avviker från landet i övrigt, och i särskilt hög grad från mentaliteten i orter som Gnosjö och Anderstorp! Man har under generationer vant sig vid att ett stort företag dominerat näringslivet i bygden och att egen företagsamhet i stort sett uppbyggdes på att ge service åt detta storföretag. Egna initiativ på från det dominerande företaget helt åtskilda verksamhetsområden var sällsynta och uppmuntrades ofta inte av omgivningen. Under senare år har åtskilliga initiativ tagits som avviker från denna föråldrade mentalitet, bl. a. i stor skala i Norberg och med stöd från ett aktivt investmentbolag även i Fagersta. Kampanjer för att "starta eget" har drivits av utvecklingsfonderna i samtliga Bergslagslän, och i dag har det faktiskt gått upp för alla i dessa län boende hur viktigt det är att kunna ta eller aktivt stödja nya initiativ och nya företag. Men den fingerfärdighet som den långa traditionen givit smålänningarna då det gäller mindre och medelstora företag kommer inte på en gång! Bl. a. innebär denna tradition att man inte skall se ned på eller förakta dem som misslyckas med startandet av nya företag – att några av dessa kommer att gå över styr får man räkna med, men detta faktum får ej avskräcka från nya försök i andra branscher... Men det i Bergslagen så vanliga förlitandet på "bolaget" eller "bruket" måste ersättas med en annan och mycket positivare inställning till nya initiativ och små, kanske nystartade företag!

Behovet av nya företag och expansion i de gamla i Bergslagen

I runda tal har järnhanteringen i Bergslagen under perioden 1975–1985 minskat antalet sysselsatta med 15 000 personer, varvid även de nedlagda gruvornas friställningar medtagits. Samtidigt har mekaniseringen inom regionens skogsbruk fortsatt med full kraft, och icke föraktliga neddragningar ägt rum inom den träbearbetande industrin, där ett antal sågverk, snickeriföretag och trähusfabriker lagts ned. Även jordbruket i Bergslagen har – inför tvånget att rationalisera för att överleva – tvingats släppa folk under decenniet. Mot denna mörka bakgrund är det närmast förvånande att befolkningsminskningen inom de berörda 22 kommunerna under de senaste fem åren stannat vid 17 000, motsvarande knappt 5 % av befolkningen. Det finns tyvärr anledning att befara att denna befolkningsminskning snarare tilltar än avtar under de närmaste kommande åren, något som gör syftet med denna motion synnerligen angeläget.

Den första fråga man därvid har anledning att ställa, rör givetvis hur antalet jobb inom järnhanteringen kommer att utveckla sig under de närmaste tio åren framåt! Dess värre måste man nog därvid konstatera, att

det viktigaste stålföretagen kan göra för sin hembygd är att *över huvud taget överleva* i den tilltagande internationella konkurrensen. För att klara detta måste man utnyttja alla möjligheter till rationaliseringar, vilket oftast innebär satsning på ny teknik eller ny organisation – i båda fallen resulterande i bortfall av arbetstillfällen. Ett bortfall av ytterligare 10 000 jobb inom järnhanteringen under de närmaste tio åren är därför inte osannolikt, även om man kan hoppas på en mindre negativ utveckling. Men det torde vara meningslöst för att inte säga farligt att hävda, att stålföretagen skall "ta sitt sociala ansvar och bibehålla all personal"! Deras stora sociala ansvar är att överleva, och då kan man inte avstå från fortsatta rationaliseringar med åtföljande personalneddragningar.

Hur kan då Bergslagen överleva som region, när redan inträffade bortfall av jobb kan väntas fortsätta även under en lång tid framåt? Den enda framkomliga vägen måste vara en massiv satsning på nya företag och/eller en expansion av redan inom regionen verksamma företag utanför järnhanteringen! För detta krävs en förbättring av regionens infrastruktur, som kommer att behandlas längre fram i denna motion. Men framför allt krävs det en helt annan satsning än hittills från det allmännas sida för att stödja och uppmuntra nyföretagandet i Bergslagen! En jämförelse mellan vad som hittills satsats i krisregioner i Sverige skall i tabellform göras nedan, varvid det bör påpekas att sifferunderlaget med nödvändighet blir summariskt:

Region eller kommun	Antalet primärt friställda under åren 1980–1985	Beviljat stöd i milj. kr.	Kvarstående arbetslösa den 1/1 1986
Norrbottens län	4 000	1 430 ¹	380
Landskrona	2 500	1 274	500
Uddevalla/Lysekil	2 350	768 ²	Ännu obekant
Bergslagsregionen	15 000	817 ³	Går ej att fastställa

¹ Total satsning 4 000 milj. kr. plus nedsatt arbetsgivareavgift om 350 milj. kr./år.

² Därutöver 1 200 milj. kr. från Volvo för byggandet av ny personbilsfabrik.

³ Varav 572 milj. kr. i form av avskrivna lån. Inga anslag från länsstyrelser eller utvecklingsfonder medtagna (har ej heller gjorts i övriga projekt).

I relation till det inträffade bortfallet av arbetsplatser är det uppenbart att Bergslagen som region erhållit väsentligt mindre statligt stöd än övriga orter eller regioner. En anledning härtill kan vara, att Bergslagen politiskt är uppdelat på sex län. Detta har splittrat ansträngningarna att erhålla statligt stöd och även skapat viss rivalitet mellan länen i många konkreta frågor.

Redovisning av statens hittillsvarande satsning på Bergslagen

Under 1978–1979 gav staten 930 milj. kr. i form av lån eller lånegarantier till stålföretag i Bergslagen. Endast den del av dessa lån som sedermera efterskänkts redovisas som stöd nedan, när övriga medel har återbetalats eller kommer att återbetalas av de mottagande företagen.

I proposition 1983/84:157 redovisade regeringen en satsning på Bergslagen, innehållande bl. a. följande faktiska åtgärder:

1. Givna villkorslån efterskänktes till en del. Nyby-Uddeholm slapp

återbetala 230 milj. kr., Avesta 220 milj. kr. och Bofors 122 milj. kr., eller sammanlagt 572 milj. kr. Detta utgjorde en förutsättning för omstruktureringen av den rostfria sektorn, och för bildandet av ett särskilt bilkomponentföretag i Bofors/Kilsta.

2. Ett villkor för efterskänkandet av lån enligt 1 ovan var att stålföretagen satsade egna medel för olika ändamål. I AV Bruksinvest satsade sålunda Uddeholm, Fagersta, Avesta och Sandviken 100 milj. kr. och i Karlskoga Industri AB Bofors 25 milj. kr. Därutöver satsade Bofors 75 milj. kr. i Komponenta/Kilsta, som i övrigt blev ett självständigt bolag. Total privat satsning alltså 200 milj. kr.

3. 25 milj. kr. ställdes till SIND:s förfogande, att av denna organisation fördelas på lämpliga utredningsprojekt med hjälp av en ny tillsatt Bergslagsdelegation. Beloppet avsågs användas till utbildning, utredning och utveckling av nya projekt, men ej till investering av faktiska projekt. För sådana ändamål hänvisas till länens styrelser och utvecklingsfonder.

4. STU och FOA anslag därutöver 17 resp. 3 milj. kr. på teknikspridning, utvecklingscentrum, datacentraler m. m. och på teknikupphandling, allt specialdestinerat från organisationernas ordinarie anslag till Bergslagen.

Utmärkande för dessa satsningar är onekligen att de är föga offensiva, med undantag för de i investmentbolagen satsade privata pengarna! Efterskänkandet av lån ger inga nya investeringar, och anslagen över SIND, STU och FOA kan endast betraktas som utredningsanslag.

Att Bergslagen sålunda blivit styvmoderligt behandlat i jämförelse med de förut redovisade krisområdena är uppenbart – i synnerhet om man dessutom tar hänsyn till den miljardrullning som staten i efterhand tvingats till för varvsindustrins räkning i stöd åt rederiföretagen Zenith och Uddevallavarvets motsvarande organisation för omhändertagande av fartyg för vilka betalning uteblivit från insolventa köpare.

Hur skall omstruktureringen av Bergslagens näringsliv stödjas av staten?

Regeringen har i ovanstående fråga hänvisat till att regionen kan falla tillbaka på sex länsstyrelser och sex utvecklingsfonder, därest konkreta framtidsprojekt behöver stödjas. Dessa tolv institutioner skall dock samtidigt betjäna sex länsdelar som ej ingår i Bergslagen, vartill kommer att de får svårt att systematiskt samordna sina insatser över en region med helt likartade problem. Det är ej sannolikt att de effektivt kan råda bot på den strukturkris som Bergslagen nu befinner sig i!

I Norrbotten har företagen befriats från 10 % av sina arbetsgivaravgifter, i Svappavaara t. o. m. från alla sådana avgifter. En sådan åtgärd i Bergslagen skulle förvisso hjälpa både befintlig industri och nya företag, men den skulle bli dyrbar (i Norrbotten kostar den 350 milj. kr./år) och dessutom prejudice- rande för många andra områden i Sverige. Den kan därför inte föreslås för Bergslagen för närvarande, även om den kanske kan bli aktuell senare.

En generell åtgärd, som dock kan bli svår att administrera, vore att kraftigt reducera arbetsgivaravgifterna i Bergslagen för dels alla nya företag, dels alla företag som expanderar genom att nyanställa personal. Nedsättningen borde

göras kraftigast under de första tre åren, och förslagsvis utgå med halverad procentsats under de därefter följande tre åren. För den "äktade" sysselsättningsökningen skulle en sådan nedsättning utgöra ett kraftigt stöd, vars kostnad för statsverket dessutom inte för överdrivas – utan nedsättningen kanske staten inte fått in några avgifter alls.

Nackdelen med en selektiv nedsättning av arbetsgivaravgiften är dels att den kan komma att åberopas som prejudikat av andra landsdelar, dels och framför allt att det blir svårt att kontrollera om sysselsättningsökningen verkligen blir "äktade". Mindre nogräknade företagare och företag kan förväntas flytta över verksamhet från nu igång varande företag till "nya" företag enbart för att komma i åtnjutande av nedsättningen av arbetsgivaravgiften, och att kontrollera detta kan komma att visa sig svårt. Saken bör i varje fall göras till föremål för en ordentlig utredning, eftersom stödet i fråga har fördelen att dels vara kraftigt, dels också utgå generellt. Det senare är utomordentligt önskvärt, och utgör en klar fördel för metoden jämfört med nedan föreslagna stödformer.

Alla i Bergslagen ingående kommuner borde placeras i stödområde C, en åtgärd som inte kostar staten särskilt mycket enär de allra flesta redan är inplacerade där. Skulle ovan föreslagna nedsättning av arbetsgivaravgiften för nya och/eller expanderande företag genomföras, vilket ovan föreslagits till utredning, måste vidare bestämmelsen för stödområde C om ett treårigt sysselsättningsstöd för nya företag tas bort. Det vore nämligen orimligt att stödja dessa nyanställningar på två sätt samtidigt.

Skulle utredningen om en selektiv, kraftig nedsättning av arbetsgivaravgifterna vid nya eller expanderande företag i Bergslagen ge negativt resultat torde det vara nödvändigt att tillgripa samma storstilade ekonomiska stödåtgärder för denna region som redan förut gjorts i Norrbotten, Landskrona och Uddevalla. I detta sammanhang bör kanske påpekas, att det vore särskilt stötande för de många som tvingats lämna sina ordinarie arbeten i Bergslagen, om storstadsregionen Malmö skulle lyckas i sina uppvaktningar hos statsmakten om sådant stöd för landets sydvästligaste del. Detta område ligger ur näringsgeografisk synvinkel bäst till i hela Sverige, och lider inte av någon av de nackdelar som industrin i Bergslagen har att kämpa med, såsom långa avstånd, glesbygd, kallt klimat, långt till högre utbildning och till administrativa centra för resp. region. Mot denna bakgrund vore det en rimlig åtgärd av rättvisa att statsmakterna beaktade och åtgärdade Bergslagens problem innan man tar sig an Malmöregionen.

Erfarenheterna från förut uppräknade regioner ger vid handen, att statliga stödåtgärder verkar snabbast och bäst om beviljade medel är av "offensiv" karkatär och disponeras så fritt som möjligt av en organisation som arbetar så nära problemområdena som möjligt (exempel: malmfältsdelegationen och Landskrona Finans). Mot denna bakgrund kan det övervägas, om inte ett stort, långvarigt regionalt stöd till Bergslagen borde administreras av ett speciellt för denna region inrättat organ, lokaliserat centralt inom området. Den nu existerande "Bergslagsdelegationen" är ett rådgivande organ, som inte alls uppfyller de krav som det här är fråga om! Den regionala arbetsgruppen för Bergslagskommunerna har föreslagit inrättandet av ett centralt kansli, förslagsvis benämnt "Framtidsgruppen för Bergslagen". Det

kan dock ifrågasättas om en sådan organisation, som i så fall måste nybildas, verkligen skulle tilldelas stora kapital och beslutanderätt. Den skulle då komma att arbeta "på tvären" av länsstyrelserna och utvecklingsfonderna i de sex berörda länen, vilket kan leda till administrativt krångel och rentav till en allmän oreda. Om ett centralt kansli för Bergslagen skall inrättas, förslagsvis lokaliserat till Ludvika, bör detta nog vara av rådgivande och samordnande karaktär och till sin numerär ganska litet. Dess uppgift skulle i så fall vara att hjälpa nya eller expanderande företag till rätta instanser i resp. länscentralort, och att bistå dessa instanser med råd baserade på god lokalkännedom. Ett sådant rådgivande och samordnande kansli skulle kunna bestå av fyra till sex personer, arbetande med så litet byråkrati som möjligt. Kostnaderna för kansliet borde kunna betalas av de sex i Bergslagen ingående länen och av de 22 kommunerna, vilket utslaget på så många inte kan bli särskilt betungande.

Det statliga stödet till Bergslagsregionen borde i stället fördelas på de sex berörda länen, dock med en definitiv "öronmärkning" av pengarna så att dessa endast kunde användas inom resp. län i Bergslagen ingående kommuner. Utöver nu utgående anslag till dessa län borde det nya "Bergslagsanslaget" uppgå till ett betydande belopp per år under förslagsvis fem år framåt i tiden. Större delen av detta årliga anslag borde fördelas på de sex länen i proportion till antalet i Bergslagskommunerna boende i varje län, medan en mindre del kunde förvaltas av SIND såsom en gemensam reserv för hela regionen. Länsstyrelse och/eller utvecklingsfond vars egna Bergslagsmedel är otillräckliga för ett eller flera storprojekt skulle då kunna ansöka hos SIND om tilldelning av medel ur reserven för att möjliggöra projektens genomförande. Det föreslagna, rådgivande kansliet i Ludvika skulle kunna vara SIND behjälpligt vid fördelningen av dessa reservmedel, vilket kräver en god överblick över alla i Bergslagen ingående länsdelar. Själva besluten om tilldelning av medel för olika projekt skulle dock kvarligga hos resp. läns länsstyrelse eller hos dess utvecklingsfond, detta för att undvika "korsande" beslut och bristfällig samordning.

Det föreslagna "Bergslagsanslaget" skulle framför allt användas till att täcka nya och expanderande företags behov av riskkapital utöver den egna satsningen, som ofta kan komma att bli av ringa omfattning. Säkerhet bör av låntagaren ställas för erhållna lån, men kravet på säkerhetens karaktär bör hållas på en måttlig nivå och vara av sådan typ att företaget verkligen kan åstadkomma den utan att ägarna satsar alla sina egna ägodelar samtidigt. I övrigt bör villkoren för såväl stöd som lån vara desamma som nu tillämpas inom stödområde C av länsstyrelserna eller av utvecklingsfonderna, vilka senare ju har en något större handlingsfrihet än styrelserna. Mot detta anslag kan invändas, att de nuvarande stöd- och lånemöjligheterna i de sex Bergslagslänen inte alltid är fullt utnyttjade. Varför då ordna med ytterligare resurser? Jo, för att möjliggöra för myndigheterna resp. fonderna att seriöst diskutera även mycket stora projekt! Säg att Saab i Avesta vill bygga upp en fabrik för montering av personbilar av samma typ som den Volvo avser bygga i Uddevalla. Med hjälp av hos SIND befintligt reservanslag och det egna länets Bergslagsmedel skulle en regional myndighet ha auktoritet och resurser att diskutera en sådan lokalisering på ett konkret plan, och detta

utan att ständigt behöva konsultera regeringen eller annan myndighet i Stockholm. Erfarenheten från andra krisområden pekar klart på, att ju mer offensiva medel som en nära området befintlig instans förfogar över, desto snabbare och desto effektivare kommer problemen inom detta område att åtgärdas. Det föreslagna rådgivande kansliet kan härvidlag vara till stor nytta, trots att det ej avses få beslutanderätt över Bergslagsanslaget.

Ovan har i första hand föreslagits, att nya och expanderande företag erhåller en kraftig nedsättning av arbetsgivaravgiften för alla nyanställda. Om denna åtgärd bedöms omöjlig att administrera föreslås i stället införandet av ett särskilt Bergslagsanslag att fördelas av nu befintliga länsinstanser assisterade av ett rådgivande kansli lokaliserat centralt inom Bergslagen. Därutöver bör näringslivet i regionen stärkas genom andra åtgärder, avsedda att genomföras i hela landet! Hit hör bl. a. avskaffandet av kvarvarande skatt på förmögenheter bundna i familjeföretag, ett utbyggt system för lärlingsutbildning samt möjlighet för enskilda företag att genom anbudsinlämning vara med och konkurrera om åtskilliga landstings- och primärkommunala arbeten, som i dag utförs av dessa organisationer i egen regi utan kostnadsnedsänkande konkurrens utifrån.

Förbättringar av utbildningssituationen i Bergslagen

Varje lands största naturtillgång utgörs utan tvekan av kvaliteten på och arbetsviljan hos dess befolkning, vilket är anledningen till att även länder med små eller inga naturtillgångar i vanlig bemärkelse – som exempelvis Japan och Schweiz – kunnat nå en hög levnadsstandard. Men för att rätt kunna utnyttja denna nära nog oändliga resurs krävs att varje land är kapabelt att utbilda sina ungdomar på lämpligt sätt! Sådan utbildning handlar givetvis inte enbart om teknik, data och organisation – även humaniora och kultur måste i hög grad ingå!

Men i det nu aktuella sammanhanget – Bergslagens överlevnad som en aktiv region – spelar det en stor roll att områdets utbildningsväsen håller måttet. Skall ungdomen där stanna inom regionen, är det av stor vikt att man också kan få sin utbildning där – om denna förläggs till annan ort, ökar i hög grad risken för framtida utflyttning. Av lika stor vikt är det, att utbildningsväsendet verkligen utbildar ungdomar för sådana yrken varav behov föreligger, vilket inte alltid är fallet i dag. Sålunda lider en elektrisk industri i Ludvika (ASEA) sedan länge av akuta svårigheter att få tag på tekniskt utbildad personal för sin högteknologiska tillverkning, och där har man tvingats gå ut över hela landet för att rekrytera sådan (bl. a. gjordes stora ansträngningar på O-ringens femdagarstävling i orientering sommaren 1985 i Falun!). Här är det alltså av stor vikt att se över vad som finns och vad som inte finns inom Bergslagen i fråga om skolor av alla slag!

I fråga om högre utbildning finns högskolor i många av Bergslagslänerna, som regel lokaliserade till länets centralort. En komplettering av högskolan i Borlänge/Falun är här synnerligen önskvärd, så att en Bergslagens tekniska högskola (BTH) kunde tillskapas. Antalet ingenjörer i Sverige bör höjas från 40 000 i dag till 70 000 snarast möjligt, vilket kräver en med minst 500 ingenjörer per år utökad examinering – ju förr dess hellre. Samtidigt är det

ett faktum, att en splittring av den högre utbildningen till ett stort antal kanske bristfälligt utrustade och med fåtaliga lärare försedda högskoleorter inte är önskvärd. Planerna för Bergslagens tekniska högskola (BTH) har därför utformats på ett speciellt sätt. Huvudman för BTH skulle vara Teknikum vid Uppsala universitet, där eleverna också skulle studera under de första två åren av en fyraårig utbildningsperiod. De sista två åren skulle förläggas till Borlänge, där avdelningar för materialteknik, data och elektronik samt även för bioteknik skulle upprättas. BTH skulle där på ett naturligt sätt samarbeta med Daltek, det nya tunnplåtcentrum i Borlänge och ortens industrier. Om kvalificerade lärare kan anskaffas, vilket i dag förefaller möjligt, skulle man även kunna doktorera vid BTH. Dennas tillkomst skulle vara av värde för hela Bergslagen, och på ett bra sätt komplettera bl. a. Bergsskolan i Filipstad.

Högskolan i Örebro har i samverkan med länsstyrelsen m. fl. utrett teknisk högskoleutbildning, bl. a. fortbildning för gymnasie- och civilingenjörer. Kurser i produktionsteknik samt inom data- och elektronikområdet avses anordnas inom kort. Dessa kurser kommer efter hand att kompletteras och vidareutvecklas samt ges som uppdragsutbildning. Högskolan har för avsikt att göra en framställning till regionstyrelsen om att få inrätta en lokal linje med inriktning mot data/elektronik.

En påtaglig brist i utbildningsväsendet i dag, såväl för den i Bergslagen redan befintliga industrin (exempelvis ASEA i Ludvika) som för den nya industri som måste komma till stånd inom området, utgörs av svårigheterna att få fram "tekniker på mellannivå". Förr i världen fylldes detta tomrum mellan högskoleingenjörer och elever som gått igenom tekniska gymnasier av studenter som gått igenom tekniska institut och utexaminerats därifrån som ingenjörer. I dag har skolöverstyrelsen och UHÄ diskussioner om att utvidga det fyraåriga tekniska gymnasiet till fem år, en fråga som lett till försök i Växjö med sådan utbildning. Förslagsvis borde dessa försök snarast utsträckas även till gymnasier i Bergslagen, eftersom elev som gått igenom ett femårigt tekniskt gymnasium med riktigt upplagda läroplaner borde vara minst lika kvalificerad som "institutingenjörerna" en gång i tiden var. Förslagsvis borde man därvid börja med femårigt tekniskt gymnasium ("T 5") just nu i Ludvika, där man för dagen inte ens har en fyraårig teknisk linje ("T 4"). En bred tillgång till teknisk utbildning på "mellannivå" i Bergslagen skulle dels vara värdefull för all ungdom där, dels ge gamla och nya industrier där tillgång till ingenjörer på en i dag mycket efterfrågad utbildningsnivå. Ett initiativ i denna riktning har redan tagits vid Rudbecksskolan i Örebro, där förutom den treåriga gymnasieingenjörsutbildningen en påbyggnadskurs av högskolekaraktär tillskapats.

STU har, med hjälp av Bergslagsdelegationen, initierat ett antal projekt för forskning, utveckling och teknikspridning som kan få avsevärd betydelse för tillkomsten av nya företag och för expansionen vid befintliga inom Bergslagen. I flera fall är dock projekten säkerställda endast för ett par år framåt i tiden, och i något fall handlar det ännu blott om studier i vad som skulle kunna göras. Dessa senare måste fullföljas, och de redan genomförda måste erhålla löften om långsiktigare anslag för att de skall kunna bli attraktiva arbetsplatser för duktigt folk! Av naturliga skäl måste dessa centra

lokaliseras till platser där anknytning finns till högskolor, andra utbildningsinstitut och stora industrier inom branschen, detta för att säkerställa ett informationsutbyte på nära håll. Aktuella projekt är bl. a.:

- Utvecklingscentra i Sandviken, Karlskoga och Kristinehamn.
- Tunnpålscentrum i Borlänge.
- Daltek i Borlänge.
- Datacentral i Filipstad.
- Resurscentrum i Hagfors.
- Uppdragsutbildning och projektanalys i Fagersta.
- Vattenbruksprojekt i Munkfors och Hällefors.

På några håll inom regionen borde CAD/CAM- och FMS-centra byggas in i ovanstående eller andra projekt, för att tillgång till dessa hjälpmedel skall finnas på nära håll. Den första kapitalinsatsen bör därvid kunna ske ur ett eventuellt Bergslagsanslag, men på sikt bör användarna betala för sig i den omfattning man nyttjar utrustningen för forskning, utvecklingsarbete eller utbildning.

Sedan ett tiotal år har i Sverige utvecklats ett system för s. k. intraprenörsutbildning, för övrigt lokaliserat till Bergslagen, och avseende utbildning av i större företag anställda personer till att bli självständiga projektledare inom dessa eller till att öka deras förmåga att självständigt leda företag. Denna utbildning är värdefull och bör på lämpligt sätt uppmuntras av statsmakterna, i synnerhet som utvecklingen i Bergslagen med nödvändighet kommer att innebära att de nya jobben kommer antingen i nya eller expanderande småföretag eller i friska initiativ i de befintliga storföretagen.

Sjukvården

Övergången i Sverige från sluten till öppen vård kommer att medföra att ett stort antal påkostade och dyrbara sjukhus, särskilt inom mentalvården men även inom åldringsvården, kommer att bli överflödiga. Även inom Bergslagsområdet finns flera sådana, exempelvis i Säters, Kristinehamn och Grangärde. Det bör prövas om inte en eller flera av dessa överblivna sjukhus eller ålderdomshem skall kunna ombyggas så att de blir lämpliga för vård åt utländska medborgare som ej kan beredas vård i sina hemländer, antingen för att de är flyktingar eller för att ingen vård finns att få där. I viss utsträckning skulle en sådan vård kunna finansieras av SIDA, i andra fall genom vederbörandes egen försorg.

Ett konkret exempel må nämnas. I Grangärde, inte långt från Dala Airport i Borlänge, finns ett sjukhus vid namn Pärby, som snart är helt utrymt av de åldringar som hittills bott där. Efter upprustning skulle denna anläggning kunna utnyttjas av utlänningar för sjukvård, kanske i samarbete med läkare från den närbelägna Tallmögården eller med lokalt verksamma läkare. En sådan användning skulle självfallet också ge åtskilligt med arbete i berörd bygd.

Kommunikationer

Bergslagen ligger egentligen inte så långt bort från de centrala delarna av Sverige, men eftersom kommunikationer i vid bemärkelse är en mycket

viktig del av ett samhälls infrastruktur är det nödvändigt att se över även dessa. Tillgången till lämpliga transportmedel och möjligheten att använda dem är en viktig faktor för konkurrensförmågan och effektiviteten hos existerande företag och för lokalisering av ny verksamhet. En väl utbyggd transportapparat påverkar samhällets regionala utveckling. Goda kommunikationer är en av förutsättningarna för industrins utveckling.

Framkomlighet och säkerhet för sjötrafiken från Östersjön till insjöhamnarna i inre delarna av Mälaren är av vitalt intresse för Bergslagen och dess näringsliv. En breddning och fördjupning av Södertälje kanal är viktig. Södertälje kommuns planer på en ny lågbro över kanalen måste få en för sjöfarten acceptabel lösning. I fråga om sjöfarten på Väneren, som även den är av vital betydelse för Bergslagen, kan noteras att denna numera är så välordnad som det rimligtvis går att få den. Bl. a. är det utomordentligt värdefullt att vintersjöfarten numera är säkrad året runt där. Ett projekt som av denna och flera andra anledningar bör bedömas som orealistiskt är förslaget att bygga en kanal från Östersjön till Siljan, vanligen benämnt "Dala Kanal".

Järnvägstrafiken bör mer komma i blickpunkten. Snabb teknisk utveckling på järnvägsområdet har gjort det möjligt att i många länder sätta in snabbtåg mellan olika regioner och större tätorter. Även i Sverige finns en sådan utveckling och olika idéer och uppslag bearbetas, bl. a. projekt Mälardalen. Spårbunden trafik är energisnål och är därför ur inhemsk energiproduktions synpunkt väl lämpad för våra förhållanden. Ökad användning av spårbunden trafik medverkar också till mindre trängsel på vägarna, mindre olycksfall, mindre buller och avgaser. Bergslagen har i dag rätt bra järnvägsförbindelser, men tågföringen på dessa är ofta gles och långsam vad beträffar passagerartrafiken. Detta borde kunna avhjälpas till relativt låga kostnader, i synnerhet som en viss kollektivtrafik och en icke föraktlig långpendling förekommer i området och är viktig för detta. Godstrafiken på järnvägarna i området är i stort sett välordnad, även om på ett par ställen det kan ifrågasättas om inte vissa genvägar skulle kunna utnyttjas av SJ. Såsom exempelvis ordnandet av överföringsmöjlighet för godsvagnar mellan de båda järnvägar som korsar varandra i Nykroppa.

Vägnätet i Bergslagen lämnar fortfarande, trots påtagliga förbättringar under senare år, mycket övrigt att önska, särskilt i öst-västlig riktning, där flera "flaskhalsar" finns som borde kunna avhjälpas. Men även i nord-sydlig riktning finns brister: vägen Hagfors-Munkfors-Karlstad är ett exempel på detta. En satsning på Bergslagen måste också innehålla ett ambitiöst och väl genomtänkt vägbyggnadsprogram över alla de sex ingående länen, i synnerhet som trafik med bussar och personbilar i många delar av området bjuder på de bästa transportalternativen.

En avsevärd satsning måste i Bergslagen göras på elektronik och dataindustri, branscher i vilka nackdelarna av dyra transporter inte är besvärande. För att sådan industri skall kunna etableras i stor skala krävs emellertid en tekniskt komplicerad utbyggnad av televerkets linjenät runt Bergslagen. Denna utbyggnad är redan på gång, men bör påskyndas i sådana orter där ett akut behov föreligger av bättre telefonförbindelser. Att detta går att genomföra framgår av ett aktuellt exempel i Grängesberg, där ett dataföretag i behov av ytterligare telelinjer snabbt kunde erhålla dessa.

En unik tillgång i Bergslagen är det stora antal dammar som finns i vattendragen, från början byggda för att möjliggöra drift av kvarnar, sågar, hyttor, smedjor, valsverk och i vissa fall även för virkesflottning. Vid de större av de fall som skapats av dammarna finns i dag i regel kraftstationer, varigenom dammarnas underhåll också blir gott. Men i många hundra fall står dammarna med sina fall oanvända och ibland illa underhållna.

I varje län borde en systematisk damminventering göras, och dammägarna underrättas om resultatet och om sina möjligheter att få hälften av projekteringskostnaderna för ett kraftverk betald av staten enligt nu gällande lagstiftning. Det borde vara möjligt och ekonomiskt lönande att i Bergslagen bygga ut flera hundra sådana minikraftverk i befintliga dammlägen med mycket måttliga miljöskador, när dammarna redan finns. Utbyggnaden skulle ge både verkstadsarbete för maskinerna och entreprenadarbete för husbyggen och schaktarbeten. I färdigt skick minskar dessa minikraftverk elnätets sårbarhet i bygderna.

Även annan energiproduktion än utbyggnad av minikraftverk är tänkbar i Bergslagen. Skogsavfall kan – efter flisning eller förvandlat till pellets – användas i fastbränsleanläggningar. Även torv kan användas i dessa, men härför krävs stora och specialbyggda anläggningar, byggda på platser med tillgång till lämpliga torvmossar inom räckhåll. Jordvärme går att utnyttja för husuppvärmning, medan det förefaller osannolikt att vindkraft, direkt solenergi och odling av energiskog skall kunna ekonomiskt utnyttjas i detta område.

En för den i Bergslagens tunga industri synnerligen viktig energifråga är tillgängligheten av naturgas. ● Om denna ej finns under Siljan, måste den tillföras området genom rörledning. Statsmakternas agerande vid naturgasledningarnas framtida dragande genom Sverige är därför en mycket viktig fråga! Det är livsviktigt för Bergslagen att snabbt få tillgång till rörledningstransporterad naturgas, inte minst emedan industrin utomlands som regel har detta.

Mineralletning

Sedan något år bedriver såväl Sveriges geologiska undersökning (SGU) som privata företag en omfattande letning efter brytvärda mineraler i Bergslagen. Denna verksamhet bör fortsätta och utvidgas till att inte enbart avse järn- och sulfidmalmer utan också fyndigheter av marmor, kyanit, porfyr och andra mineral som ibland kan användas direkt men som ibland kräver anrikning och en omfattande behandling.

Möjligheterna att i dag genom denna prospektering finna brytvärda järnmalmsgruvor är mycket små, eftersom dessa sannolikt aldrig kan konkurrera med de i brytningen oerhört billiga dagbrottsgruvor som finns i andra Östersjöländer. Sulfidmalmer av olika sammansättning kan dock inmutas och brytas med framgång. Om möjligt borde dagens dödläge i Garpenberg i Kopparbergs län brytas genom förhandlingar, så att fyndigheten under Dammsjön där kan börja bearbetas. Detta kräver sannolikt

eftergifter från såväl berört gruvföretag som från naturvårdsmyndigheterna.

Vid utnyttjandet av eventuella fynd bör beaktas, att all gruvverksamhet inte med nödvändighet behöver bedrivas av stora företag, även om dessas utrustning i fråga om anrikningsverk och smältverk är nödvändig på ett senare stadium. Men själva brytningen kan i vissa fall utföras av små företag med låga fasta kostnader, som vid exceptionellt låga metallpriser t. o. m. skall kunna vara i stånd att temporärt inställa driften utan att därför råka i obestånd. Sådan gruvdrift förekommer i betydande omfattning i utlandet.

Mot. 1985/86

A494

Jordbruket

Möjligheterna att i Bergslagens glesbygder tillskapa de stora jordbruksenheter som lantbruksnämnderna enligt gällande direktiv skall främja är mycket begränsade. I samband med att dessa nämnder organisatoriskt flyttas till länsstyrelserna bör deras direktiv ändras, så att även deltidjordbruk kan bevaras och stödjas. Jordbrukarna bör kunna komplettera sina inkomster från jordbruket med en rad bisysselsättningar, varav några kan vara:

- Skogsarbeten av alla slag.
- Turism (stugbyar, camping, skidliftar osv.).
- Persontransporter (taxi, skolskjutsar, bussar).
- Godstransporter.
- Fiskodling, kräftodling och annat vattenbruk.
- Odling eller plockning av svamp och bär.
- Hantverk av många olika slag.
- Arbete i närbelägen tätort (industri eller handel).
- Entreprenadarbeten åt kommun eller landsting.
- Skötsel av dammar och minikraftverk.

Det är av vikt att omläggningen av jordbrukspolitiken görs snabbt, så att åtgärderna kan verka innan stora delar av glesbygdsjordbruket lagts ned och brukarna flyttat ut från bygden. Då detta inträffar – vilket redan är fallet i stora delar av Bergslagen – torde det vara omöjligt att i framtiden få de ur drift tagna gårdarna bebodda igen, annat än som sommarbostäder. Skall deltidjordbruket räddas måste det göras nu!

Turism

Bergslagen är ett område med avsevärda turistattraktioner, vars möjligheter som turistland nyligen kartlagts av en kommitté tillsatt av Bergslagsdelegationen. Denna har dock funnit, att åtskilligt med arbete måste utföras innan områdets potential kan utnyttjas. Hit hör bl. a.:

- Skapandet av en gemensam, slagkraftig logotype.
- Upprättandet av en beskrivande atlas, där kartor kompletteras med Ortsbeskrivningar och bilder.
- En enkel reseguide, en förkortad atlas.
- Tillskapandet av en lättillgänglig kår av ciceroner.
- En gynnsam marknadsföringskampanj för Bergslagen i Sverige.
- Översättning av lämpliga delar av materialet till andra språk.

Kostnaden för ovanstående kan beräknas till 10 milj. kr., varav 2 milj. kr. bör kunna lämnas av ordinarie anslag från de statligt stödda turistfrämjande organisationerna och resten betalas av dels de sex länen, dels de 22 kommunerna. Själva turistobjekten, gruvor, hyttor, smedjor, gårdar och museer är redan i dag iordningställda och i sådant skick att de med fördel kan förevisas utan ytterligare kostnader. Hotell, motell och stugbyar finns i området, medan antalet iordningställda campingplatser behöver utökas. Turismen anses växa med minst 10 % per år, och Bergslagen måste få sin beskärda del av de ökade sysselsättningsmöjligheter som en sådan tillväxtbransch ger.

I anslutning till turismen bör också framhållas, att det är av vikt att kulturella aktiviteter som kringresande teatrar, musikkårer, sommarspel och lokaler för dessa aktiviteter också vidmakthålls i Bergslagen. En industribygd utan kultur blir otrivsam i längden, varför nysatsningar inom näringslivet måste kompletteras med fortsatt satsning på olika kulturella aktiviteter.

Regeringen bör utarbeta ett förslag till ett åtgärdsprogram för Bergslagsregionen, i vilket bl. a. följande bör övervägas:

1. En förvandling av nuvarande Bergslagsdelegation till en organisation arbetande på minst fem års sikt.

2. Delegationen, vars arbetsuppgifter skall vara rådgivande, bör stödjas av ett till Bergslagen lokaliserat kansli om fyra till sex personer, för vars kostnader de berörda sex länen och 22 kommunerna bör svara.

3. En utförlig utredning bör snarast genomföras om startandet av nya företag, och expansionen i befintliga kan underlättas genom en kraftig nedsättning av arbetsgivaravgiften för nyanställd personal under en tidsbegränsad period.

4. Om ovan föreslagen nedsättning av arbetsgivaravgiften ej kan genomföras, bör Bergslagen tilldelas ett på lämpligt sätt finansierat omstruktureringsanslag förslagsvis benämnt "Bergslagsanslaget". För att vara meningsfullt borde ett sådant anslag utgå under en femårsperiod.

5. En stor del av detta anslag bör tilldelas berörda läns länsstyrelser och/eller utvecklingsfonder i proportion till det antal innevånare varje län har i Bergslagen, att av resp. myndighet användas endast inom detta område.

6. En mindre del av anslaget bör förvaltas av SIND för att efter samråd med Bergslagsdelegationen tilldelas län med projekt som kräver större finansiering än som förut tilldelats länet.

7. Bergslagens tekniska högskola bör upprättas i Borlänge i samarbete med Uppsala universitet enligt föreliggande preliminära planer.

8. Försök bör snarast göras med femårigt tekniskt gymnasium, avsett att säkerställa utbildning till och tillgång på ingenjörer på "mellannivå".

9. De av Bergslagsdelegationen påbörjade satsningarna på olika teknikcentra i Bergslagen bör fullföljas och göras mer långsiktiga.

10. Även i övrigt bör Bergslagens utbildningsväsende ägnas stor omsorg, särskilt i fråga om utbildning i data, elektronik och bioteknik och i fråga om s. k. intraprenörsutbildning.

11. Det bör undersökas om sjukvård för utländska medborgare kan anordnas inom regionen, varvid ledighblivna slutna inrättningar skulle ombyggas och utnyttjas för ändamålet.

12. I fråga om vissa investeringar i inre vattenvägar, järnvägar, landsvägar och telenät bör Bergslagsområdet prioriteras för att åstadkomma en allmän förbättring av områdets infrastruktur.

Mot. 1985/86
A494

13. Vid framdragningen av framtida naturgasledningar inom Sverige måste Bergslagens stora behov av denna energiform beaktas.

14. Utbyggnaden av minikraftverk bör på allt sätt underlättas i de många i dag outnyttjade och ofta illa underhållna dammlägen som det finns så gott om i Bergslagen.

15. Mineralletningen inom Bergslagen – såväl av det statliga SGU som av privata prospekterare – bör fullföljas och fördjupas, varvid bör beaktas att även små gruvföretag kan utnyttja eventuella fyndigheter.

16. Nu gällande regler för jordbrukspolitiken, syftande till skapandet av stora bärkraftiga jordbruk, bör snarast omläggas för Bergslagens del. Den nya jordbrukspolitiken skall acceptera att jordbruken inom området i avsevärd omfattning blir deltidsjordbruk i enlighet med vad som föreslagits i motionen.

17. Turismen i Bergslagen bör stödjas genom viss tilldelning ur ordinarie turismanslag av medel för upprättandet av en för området gemensam logotype jämte resehandbok och turistguide, allt i samarbete med berörda läns turistorgan. En lättillgänglig organisation med ciceroner skulle vara värdefull, då sevärdheterna ofta behöver förklaras för turisterna.

Hemställan

Med anledning av vad som ovan anförts hemställer vi

att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anføres om ett åtgärdsprogram för Bergslagen.

Stockholm den 27 januari 1986

Lars De Geer (fp)

Hugo Bergdahl (fp)

Gudrun Norberg (fp)

Barbro Sandberg (fp)

Karl Erik Eriksson (fp)

Lars Ernestam (fp)

Hans Lindblad (fp)

Per Arne Aglert (fp)

